

УДК 347.4

ПОНЯТТЯ ІНЖИНІРИНГУ. ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТИ ENGINEERING CONCEPT. THEORETICAL AND LEGISLATIVE ASPECTS

Насурласва К.Е.,

*аспірант відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права
Інституту держави і права імені В.М. Корецького*

Стаття присвячена висвітленню сутності на змісту такого поняття, як «інжиніринг». Проаналізовано погляди вітчизняних вчених щодо виокремлення концепцій трактування інжинірингу. Автор акцентує увагу на неоднозначності та неоднаковості застосування поняття «інжиніринг» на теоретичному і законодавчому рівні.

Ключові слова: інжиніринг, дефініція поняття інжинірингу, інжинірингова діяльність, базове джерело, надання послуг та виконання робіт.

Статья посвящена освещению сущности такого понятия, как «инжиниринг». Проанализированы взгляды отечественных ученых относительно выделения концепций трактовки инжиниринга. Автор акцентирует внимание на неоднозначности и неодинаковости применения понятия «инжиниринг» на теоретическом и законодательном уровне.

Ключевые слова: инжиниринг, инжиниринговая деятельность, дефиниция понятия инжиниринга, базовый источник, оказание услуг и выполнение работ.

The article is devoted to the enlightening of the nature of the concept of «engineering.» It analyzes the views of native scientists regarding the interpretation of the concept of engineering. The author emphasizes on the ambiguity and the unequal application of the term «engineering» at the theoretical and legislative level.

Key words: engineering, engineering activities, the definition of engineering's concept of engineering, basic source, services and works.

Постановка проблеми. Договір інжинірингу з'явився в українському законодавстві відносно нещодавно, в науці поки немає єдності в розумінні природи цього договору, а також в термінології, використовуюваній для позначення правовідносин, які виникають на його основі. Існують різні, інколи полярні, підходи щодо сутності, ознак і елементів договору інжинірингу.

Стан дослідження. Йдеться, насамперед, про значний внесок вітчизняних вчених. Це М.В. Венецька [13, с. 400], Ю.Л. Бошицький [16, с. 469], Є. Панченко [6, с. 654], В.П. Нагребельний [12, с. 349] та інші, які не тільки оновили теоретичну базу інжинірингових відносин, а суттєво розвинули її розуміння.

Водночас слід визначити, що у вітчизняній юридичній літературі мають місце поки що поверхневі дослідження інжинірингових відносин. Саме тому **метою статті** є подальша розробка сутності поняття «інжинірингу» та з'ясування його основних елементів.

Виклад основного матеріалу. Дослідивши семантичну складову даного питання, можемо зазначити, що у сучасній економічній енциклопедії термін «інжиніринг» сприймається як сукупність інженерних послуг, наданих клієнту. У неї, зазвичай, входять: проектування, надання ліцензій, ноу-хау, пусконаладжувальні роботи. Інжиніринг може охоплювати підготовку кадрів. Вирізняють два виду інжинірингових послуг: 1) внутрішній і 2) експортний, являє собою форму міжнародних комерційних

зв'язків, які передбачають, окрім усього, і вивіз супутніх ліцензій, ноу-хау тощо [1, с. 276].

У іншій роботі він тлумачиться як «інженерно-консультаційні послуги, відокремлені в самостійну сферу діяльності, комплекс послуг комерційного характеру з підготовки і забезпечення процесу виробництва та реалізації продукції, з обслуговування будівництва та експлуатації промислових, інфраструктурних, сільськогосподарських та інших об'єктів» [2, с. 258].

Дещо ширше інжиніринг трактується в США: як сфера комерційно-інженерно-консультаційної діяльності, куди входять польові дослідження та збір технічних даних, підготовка доповідей і звітів, заснованих на виключно таких дослідженнях, розробка планів, проектів, креслень і специфікації, підготовка та проведення торгів, допомога у укладанні контрактів, інспектування будівництва, випробування і випробування устаткування приймання, проведення оцінок та інші послуги [3, с. 3].

У англійській літературі «інжиніринг» у його значенні сприймається як сукупність наступних послуг:

- проведення попередніх досліджень за проектами і підготовка доповідей на основі цих досліджень з відповідними висновками і рекомендаціями;
- здійснення спеціальних досліджень з технічним проблем і складання звітів із них;
- розробка проектів, підготовка відповідних контрактних документів (необхідні проведення торгів), забезпечення технічного контролю та виконання контракту для будівництва;
- інспектування матеріалів і обладнання в процесі виготовлення чи місці;
- планування і (чи) координування проектів, до їх розробки залучаються інші видатні спеціалісти;
- відвідання парламентських комісій, судів, арбітражів давання свідчень чи з офіційним запитам [4, с. 82].

Наведені визначення інжинірингу за своїм змістом практично ідентичні. Вони фактично обмежуються переліком, більш-менш повним, тих послуг, які мають інжинірингові фірми у зв'язку з здійсненням тих чи інших проектів.

З'ясування юридичної природи інжинірингу є одним з найактуальніших питань сьогодення. Різноманіття точок зору на дане питання сприяє виникненню дискусій стосовно поняття інжинірингових відносин, які, здавалося б, мали сприяти розробці правового підґрунтя для вироблення єдиного розуміння проблематики та пошуку вдалих рішень. Однак на даному етапі вони лише переростають у досить заплутані суперечності.

Інжиніринг в Україні є доволі молодим видом підприємницької діяльності, і наразі на науковому рівні ще не вироблено однозначної дефініції.

Аналізуючи погляди науковців-теоретиків, можна зазначити, що немає єдиної точки зору щодо трактування поняття «інжиніринг». Можна виділити три типи поглядів на дане питання [5, с. 33].

Зокрема, одні вчені розглядають «інжиніринг» як певні роботи та послуги (консалтингові, проектні тощо). Серед них можна виділити визначення «інжинірингу», надане Є. Панченко [6, с. 654], який ви-

значає його як комплекс інженерно-консультаційних послуг на комерційних засадах, пов'язаний із підготовкою та забезпеченням виробництва й реалізації продукції, обслуговуванням виробництва й будівництва, експлуатацією промислових, сільськогосподарських та інших об'єктів. До цієї категорії вчених можна також віднести В.С. Білоусько [7, с. 348], А.Г. Загородного [8, с. 534], І.В. Багрову [9, с. 94], В.В. Козик [10, с. 157], А.А. Лобанова [11, с. 17] та інших.

Інші науковці визначають інжиніринг як діяльність чи сферу діяльності. Наприклад, член-кореспондент НАПрН України В.П. Нагребельний [12, с. 349] надав визначення інжинірингу як діяльності, що полягає у виконанні робіт і наданні послуг із складення технічних завдань, проектних пропозицій, проведення наукових досліджень і техніко-економічних обстежень, виконання інженерно-розв'язувальних робіт з будівництва об'єктів, розроблення технічної документації, проектування та конструкторського опрацювання об'єктів техніки і технологій, надання консультацій та авторського нагляду під час монтажних та пусконаладжувальних робіт, а також надання консультацій економічного, фінансового або іншого характеру, пов'язаних з такими роботами (послугами). Таку ж точку зору щодо юридичної природи поняття «інжиніринг» ми можемо побачити в наукових надбаннях М.В. Венецької [13, с. 400], М.І. Синиця [14, с. 20] та інших.

Третя плеяда вчених виділяє інжиніринг в якості надання певних послуг чи виконання робіт. Серед них можна виділити професора Г.В. Черевко [15, с.391], який трактує інжиніринг як надання на комерційній основі різноманітних інженерно-консультаційних послуг (виконання технічних завдань, проведення перед проектних робіт, наукових досліджень, техніко-економічних обґрунтувань, розробка технічної документації, проектна та конструкторська розробка технічної документації, проектна та конструкторська розробка об'єктів техніки, технології, консультації та нагляд під час монтажу, пусконаладжувальних робіт, консультування економічного, фінансового, маркетингового та іншого характеру).

Також досить цікавим є визначення юридичної природи вищевказаного поняття, надане професором Ю.Л. Бошицьким [16, с. 469], який презюмує інжиніринг як здійснення за контрактом з іноземним замовником ряду робіт і надання послуг, включаючи укладання технічних завдань, проведення передпроектних робіт, проведення наукових досліджень, укладення проектних пропозицій і техніко-економічних обґрунтувань будівництва промислових та інших об'єктів, розробку технічної документації, проектування і конструкторську розробку об'єктів техніки і технології, консультації та авторський нагляд під час монтажу, пусконаладжувальних робіт, консультації економічного, фінансового або іншого характеру.

Можна підкреслити, що досить важко погодитись із поняттям, наданим представниками першої групи вчених, адже роботи і послуги (їх комплекс, сукупність та інше) більше підходить до визначення не інжинірингу, а його кінцевого продукту. Тобто при

замовленні інжинірингу контрагент сподівається отримати результат, а саме послуги чи роботи.

Варто зауважити, що визначення «інжинірингу» як «діяльності» теж неідеальне, адже доцільніше у цьому випадку використовувати поняття «інжинірингова діяльність», яке б і наголошувало на тому, що інжиніринг є одним із видів комерційної діяльності.

Роблячи висновок, можна зазначити, що найбільш вдалим визначенням є визначення третьої групи вчених, яке трактує «інжиніринг» як надання послуг чи виконання робіт, тому що при провадженні інжинірингової діяльності замовнику важливий не лише кінцевий результат, а й сам процес.

Суб'єктами надання інжинірингових послуг є спеціалізовані фірми, а також будівельні, промислові компанії (причому має місце як спеціалізація інжинірингових компаній, фірм на виконанні подібних послуг, так і створення великих промислово-будівельних компаній, які можуть надавати практично весь перелік відповідних послуг).

Щодо документально-правового забезпечення інжинірингу, то його базовим джерелом є контракт (договір) на купівлю-продаж інжинірингових послуг, який регламентує: обсяги, якість та терміни виконання робіт із можливим уточненням конкретних термінів проведення та виконання окремих операцій; склад інжинірингового персоналу, який працюватиме на об'єкті, з уточненням умов його проживання, перебування на об'єкті; умови субпідряду, навчання та перекваліфікації персоналу; традиційні технічні параметри – умови дії та припинення договору; відповідальність сторін тощо.

Внаслідок своєї універсальності інжиніринг застосовується при реалізації проектів найрізноманітнішого характеру: науково-дослідних, проектно-будівельних, виробничих, збутових тощо, тому визначити повний вичерпний перелік інжинірингових робіт не здається можливим.

Спостерігаючи позитивні тенденції розвитку інжинірингових відносин в розвинених країнах, можна стверджувати, що Україна знаходиться у трансформативному стані законодавства, зокрема законодавства з інтелектуальної власності. В разі асоціації з ЄС адаптація її законодавства стає суттєво посилитися.

В аспекті визначення місця інжинірингових послуг в українському законодавстві зауважимо, що на даному етапі зазначений сектор економіки не до кінця врегульований, адже являється відносно новим для українського законодавця. Так, в Листі Комітету Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності № 06-10/597 від 15.09.99 року зазначено, що інжиніринг передбачає здійснення за контрактом з іноземними фірмами інженерно-консультаційних робіт і послуг, в які входять послуги з підготовки та забезпечення процесу виробництва і реалізації продукції, з обслуговування будівництва та експлуатації промислових, інфраструктурних, сільськогосподарських та інших об'єктів [17].

З іншого боку, Податковий кодекс України визначає інжиніринг як надання послуг (виконання робіт) із складення технічних завдань, проектних пропозицій,

проведення наукових досліджень і техніко-економічних обстежень, виконання інженерно-розвідувальних робіт з будівництва об'єктів, розроблення технічної документації, проектування та конструкторського опрацювання об'єктів техніки і технології, надання консультацій та авторського нагляду під час монтажних та пусконаладжувальних робіт, а також надання консультацій, пов'язаних із такими послугами (роботами) [18] (до речі, наведене трактування практично таке саме, яким воно було і в Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР, що втратив чинність [19, с. 229]).

На перший погляд, можна побачити невизначеність законодавця щодо суб'єктного складу інжинірингових відносин та їх змісту.

Також зауважимо, що 04.11.2012р. до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» були внесені значні зміни [20]. До вищезазначеної дати нормативний акт містив ст. 17, яка мала назву «Види договорів про трансфер технологій». До цих договорів законодавець відносив договори про поставку технології, про технічно-промислово кооперацію, про надання технічних послуг, про створення спільних підприємств, про комерційну концесію, про створення спільних підприємств та інжинірингу. Зазначений нормативно-правовий акт містить, зокрема, поняття договору інжинірингу.

На підтвердження нашої точки зору зазначимо, що, згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2006 року № 498-р, інжинірингова діяльність має стати пріоритетним напрямком розвитку експорту [21]. Адже експорт істотно впливає на структурну перебудову економіки, удосконалення галузевої і територіальної структури виробництва, збільшення питомої ваги та обсягів продукції з високим ступенем переробки, особливо наукоємної, скорочення обсягів вивезення сировини, зменшення кількості екологічно шкідливих і ресурсоємних виробництв, що зумовлюють значну залежність від поставок енергоносіїв, сировини та напівфабрикатів і, як результат, – збільшення доходів держави та суб'єктів господарювання.

Для того, щоб інжинірингові послуги вітчизняних виробників користувалися попитом на світовому ринку, необхідно впровадити належне регулювання цих відносин на законодавчому рівні, адже це являє найбільшу проблему не тільки українських суб'єктів господарювання, а й замовників інжинірингових послуг.

Висновки. Таким чином, за результатами аналізу вітчизняних теоретичної та нормативно-правової бази щодо трактування поняття «інжиніринг», встановлено, що немає однозначного визначення змісту цього поняття. З урахуванням вищенаведеного під інжинірингом пропонується розуміти виконання різноманітних робіт і надання послуг (зокрема, інженерно-розвідувальних, консультаційних, архітектурно-проектних, проектних, дослідницьких, розрахунково-аналітичних тощо), пов'язаних із підготовленням та забезпеченням нормального перебігу виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вечканов Г.С. Современная экономическая энциклопедии / Г.С. Вечканов, Г.Р. Вечканова . – СПб: Лань, 2002. – 880 с.
2. Енциклопедичний словник бізнесмена: Менеджмент, маркетинг, інформатика. / Під заг. ред.. М.І.Молдованова. – К.: Техіка.ж 1993. – 856 с.
3. A Guidance for the Engagement of Engineering Services / Consulting Engineering. – NY, 1972 – 7 p.
4. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Навч. посібник. / Г.М. Дроздова. – К.: ЦНЛ, 2004. – 478 с.
5. Городиська Н.А. Поняття інжинірингу та його значення у ринкових умовах господарювання // [Електронний ресурс] / Н.А. Городиська // Національний університет «Львівська Політехніка» – 2012. – 39 с. – Режим доступу до журн.: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13849/1/73339Vis727Menegment.pdf>
6. Панченко Є. Економічна енциклопедія у трьох томах. Т. 1 /редкол.: С.В. Мочерний (відповід. ред.) та ін. – К.: Академія. – 2000. – 864с.
7. Білоусько В.С. Проблеми трансферу інтелектуального капіталу в системі об'єктів права інтелектуальної власності і нематеріальних активів / В.С. Білоусько, М.І. Беленкова, Т.Ю. Білоусько, В.М. Тимчук // Вісник Центру наукового забезпечення агропромислового виробництва Харківської області: науково-виробничий збірник. – 2011. – Вип. 10. Серія: економіка. – С. 348–361.
8. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.
9. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: [підруч. для вузів] / За ред. проф. І.В. Багрової. – К: Центр навчальної літератури, 2004. – 580 с.
10. Козик В.В. Міжнародні економічні відносини: [навч. посіб.] / В.В. Козик, Л.А. Панкова, Н.Б.Даниленко. – К: Знання, 2008. – 406 с.
11. Лобанов А.А. Организация инжиниринговых услуг с применением логистики: автореф. дис. канд. экон. наук: спец. 08.00.05 – «экономика и управление народным хозяйством». / А.А.Лобанов. – Москва, 2009. – 24 с.
12. Великий енциклопедичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – К.: Юрид. думка, 2012. – 1020 с.
13. Венецька В.М. – Енциклопедія цивільного права України / ін-т держави і права ім.. В. М. Корецького НАН України; відп. ред. Я.М. Шевченко. – К.: Інюре, 2009. – 864 с.
14. Синиця М.І. Використання соціальних технологій в державному управлінні / М.І.Синиця // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління»: зб. наук. пр. – 2011. – № 3. – 479 с.
15. Черевко Г.В. Інтелектуальна власність: Навч. посіб. / Г.В. Черевко. – К.: Знання, 2008. – 412 с.
16. Бошицький Ю.Л. Право інтелектуальної власності: Навчальний посібник. / Ю.Л. Бошицький. – К.: Логос, 2007. – 488 с.
17. Относительно предоставления определения термина «инжиниринг» в целях обложения налогом на прибыль предприятий: Лист Комітету Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності № 06-10/597 від 15.09.99 // [Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела: <http://www.licasoft.com.ua/index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=42368&menu=58147>
18. Податковий кодекс України [текст] станом на 5 березня 2013 р. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 530 с.
19. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР. – Система оподаткування в Україні збірник законодавчих актів зі змінами та доповненнями (станом на 1.01.2008). – Х.: Право, 2008. – 783 с.
20. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 45. – ст. 434
21. Про схвалення Програми стимулювання експорту продукції: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 жовтні 2001 року № 498-р // [Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/498-2001-%D1%80?nreg=498-2001-%F0&find=1&text=%B3%ED%E6%E8%ED%B3&x=-845&y=-11117#w11>